

MOTYVACIJA KAIP PSICHOLOGINIS KŪRYBIŠKUMO VEIKSNYS

J. ALMONAITIENĖ

Kūrybiškumo ugdymas ir lavinimas, galimybės jį įvertinti bei panašūs klausimai mūsų dienomis tampa vis aktualesni. Siekiant sėkmingiau juos spręsti, jau keletą dešimtmečių tęsiami kūrybiškumo psichologijos tyrinėjimai. Tačiau kol kas jis aiškinamas labai įvairiai, skiriasi netgi mokslininkų požiūriai į tai, ką iš viso laikyti kūrybiškumu.

Apie žmogaus kūrybiškumą dabar sprendžiama iš elgesio rezultatų, kūrybos produktų. Kūrybišku paprastai laikomas naujas, originalus, be to, atitinkantis kontekstą (adekvatus) ir vertingas žmogaus elgesio rezultatas. Asmenybė, kurios elgesio rezultatai dažnai atitinka tokius kriterijus, vadinama kūrybinga [1, 1001; 9, 439–441; 12; 33, 10; 27, 416–417 ir kt.]. Tačiau nėra paprasta šiuos kriterijus tiksliai apibrėžti. Nauja gali būti tai, kas nauja visos visuomenės istorijos atžvilgiu, arba tai, kas nauja paties kuriančiojo atžvilgiu, ir pan. Įvairius požiūrius šiuo klausimu tarsi apima mėginimai apibrėžti skirtingus kūrybiškumo lygius. I. R. Tayloras 1959 m. pasiūlė skirti penkis kūrybiškumo lygius: nuo ekspresyvaus, būdingo spontaniškai piešančiam vaikui, iki tokio, kai iškeliami visiškai nauja idėja, skatinanti net naujų srovių, mokyklų atsiradimą [31, 45–46]. Tai siejasi ir su diskusija, kokiose srityse pasireiškia kūrybiškumas: ar jis būdingas tik vadinamosioms kūrybinėms profesijoms (menininkams, mokslininkams), ar tai bet kokios veiklos bruožas, ir galima netgi kūrybiškai tvarkytis sode arba kepti duoną. Pirmoji nuomonė nepagrįstai susiaurina kūrybiškumo sampratą, o antroji taip ją išplečia, kad ši praranda savo specifiką. Apibendrinant gausią šioms problemoms skirtą literatūrą galima teigti, jog dabar vyrauja požiūris, kad kūrybiškumas nėra išskirtinis, labai retas mažos žmonių dalies bruožas. Empiriškai dažniausiai tyrinėjami žemesnieji jo lygiai,

kadangi pats aukščiausias yra išties retas, ne visada tyrinėtojams prieinamas reiškinys, jo neįmanoma sumodeliuoti eksperimentinėje situacijoje [1, 1000–1002; 11, 15; 13, 278; 14, 3; 24, 26; 25, 166; 33, 8; 35, 154–155 ir kt.].

Kokie psichologiniai veiksniai lemia kūrybiškus elgesio rezultatus? Dar neseniai vyravo ir dabar tebėra plačiai paplitusi nuomonė, kad tai – tam tikri sugebėjimai. Ją suformavo ir įtvirtino plačiai žinomos J. P. Guilfordo ir jo idėjas toliau plėtojusio E. P. Torrance kūrybiškumo koncepcijos bei jų sukurti kūrybiško mąstymo įvertinimo testai. J. P. Guilford ir E. P. Torrance skiria tokias keturias kūrybinių sugebėjimų dimensijas: mąstymo laisvumas (*fluency*), apie kurį sprendžiama iš idėjų gausumo; jo originalumas (*originality*), kurį apibūdina idėjų retumas, neįprastumas; mąstymo lankstumas (*flexibility*) – sugebėjimas greitai keisti minčių kryptį, ir detalumas (*elaboration*), kurio rodiklis – idėjų detalizavimas [9, 440; 32, 14–35; 33, 4–13]. Kiti autoriai nustatė, kad su kūrybiškumu siejasi sugebėjimas išvelgti ryšius tarp tolimų vienas kitam (įvairiomis prasmėmis) objektų ir juos apjungus gauti kokybiškai naujus rezultatus (S. A. Mednick), sugebėjimas išvelgti ir suformuluoti naujas problemas, pastebėti įvairias žinių spragas (J. Getzels ir M. Csikszentmihalyi) ir t. t. [8, 163; 13, 277; 18; 20, 419–421].

Tačiau ilgainiui susikaupė nemažai empirinių tyrimų duomenų, prieštaraujančių nuomonei, kad tik sugebėjimai lemia kūrybišką elgesį, nors jų įtakos kūrybos rezultatams negalima visiškai paneigti.

Pasirodė, kad kūrybiško mąstymo testų rezultatai menkai koreliuoja su realiais kūrybiniais laimėjimais ir neleidžia jų prognozuoti [19, 319–321; 20, 431]. Tai galima interpretuoti dvejopai. Viena vertus, galbūt šie testai matuoja ne kūrybiško mąstymo sugebėjimus. Per netrumpą laiką nuo E. P. Torrance (1966 m.) ir kitų tokio pobūdžio testų pasirodymo atlikta daug tyrimų, siekiant patikrinti jų validumą, tačiau galutinio atsakymo į rūpimus klausimus jie nedavė. Kita vertus, galima kelti hipotezę, kad kūrybiškumą lemia ne tiek sugebėjimai, kiek kitos žmogaus savybės.

Kai ką iš mąstymo sugebėjimų, siejamų su kūrybiškumu, labiau tiktų laikyti ne tiek sugebėjimais, kiek mąstymo strategijomis (pvz., naujų problemų išvelgimą), kurias žmogus žino, moka ir yra įpratęs taikyti. Šias strategijas galima išmokti – tai dažniausiai siūloma įvairiose kūrybiško mąstymo lavinimo programose, tad jas galima būtų priskirti ir žmogaus turimiems žinioms, o ne sugebėjimams. Bet, kaip rodo empirinių tyrimų duo-

menys, vien žinoti kūrybiško mąstymo strategijas neužtenka, kad žmogus kūrybiškai spręstų realiame gyvenime jam išskylančias problemas. Jis gali jas taikyti arba ne, priklausomai nuo noro, motyvacijos, atitinkamai pasiekdamas nevienodų rezultatų, nors jo sugebėjimai visais atvejais yra tokie patys. Tai irgi kvestionuoja tradicinę nuomonę apie jų vaidmenį. Pavyzdžiui, M. A. Runco ir S. M. Ocuda nustatė, kad instrukcijos, skatinančios pasirinkti tam tikras mąstymo strategijas, daro nemažą įtaką kūrybiško mąstymo testų rezultatams: jie buvo geresni, pateikus plačias mąstymo originalumą, lankstumą akcentuojančias instrukcijas. Bet šių instrukcijų įtaka pasirodė esanti neilgalaikė. Akivaizdu, kad instrukcija nepakeičia tiriamojo sugebėjimų, bet ji daro įtaką tam, kokią mąstymo strategiją jis pasirenka. V. K. Kumaro ir bendradarbių tyrimai parodė, kad žmonės net pačių populiariausių iš jiems žinomų mąstymo strategijų netaiko nuolat. 78 proc. teigė, kad jie tai daro tik kai “yra nuotaika”, 55 proc. sakė, kad jie “laukia įkvėpimo”. Psichologai, praktiškai mokę kūrybiško mąstymo strategijų, taip pat pastebėjo, kad žmonės, jas žinodami, gali ir nenaudoti, jei neturi tam poreikio. D. N. Perkins mano, kad tokių strategijų taikymo ir apskritai kūrybiško mąstymo svarbos akcentavimas kūrybiškumo lavinimo programose turi ne mažesnę poveikį žmonėms, negu pats supažindinimas su strategijomis [15, 266; 16, 322; 20, 432; 26; 30].

W. C. Ward atlikto eksperimento rezultatai leido jam padaryti prielaidą, kad kūrybingi vaikai nuo kitų skiriasi ne tiek sugebėjimais, kiek asmenybės ir motyvacijos ypatybėmis [34, 869]. J. S. Renzulli ir jo bendradarbių daryti tyrimai parodė, kad kūrybiškesni moksleiviai, lyginant su bendraamžiais, nesisyrė nuo jų iš esmės niekuo, tiktai anksti išryškėjusiais, pastoviais ir giliais interesais [23, 173]. Abejoti dominuojančiu sugebėjimų vaidmeniu kūrybos procesuose leidžia ir socialinių veiksmų įtakos tyrinėjimai [11].

Atsižvelgiant į visa tai dabar, aiškinant psichologinį kūrybiškumo mechanizmą, paprastai nurodoma keletas jį lemiančių veiksmų. Be to, dauguma autorių teigia, kad kūrybiškumas yra tam tikros jų tarpusavio sąveikos, susiliejimo rezultatas. Pavyzdžiui, R. J. Sternbergo ir T. I. Lubarto kūrybiškumo teorijoje nurodomi tokie šeši kompleksiški pasireiškiantys jo šaltiniai, kaip (1) intelektiniai procesai, (2) žinios, (3) intelekto stilius, (4) asmenybė, (5) motyvacija, (6) aplinkos įtaka.

Tačiau tokio kūrybiškumo aiškinimo negalima laikyti pakankamu. Praktiniai poreikiai skatina kelti veiksmų hierarchijos klausimą: kuris iš jų yra svarbiausias, teikiantis impulsą kitiems įsijungti į kūrybos procesus.

Kai kurie autoriai svarbiausiu psichologiniu kūrybiškumo veiksmu linkę laikyti motyvaciją. (Šią sąvoką vartosime plačiaja prasme, kaip apimančią ne tik konkrečius elgesio motyvus, bet ir vertybes, interesus bei panašius asmenybės ypatumus.) D. N. Perkinsas teigia, kad žmogaus kūrybiškumas visų pirma priklauso nuo jo vertybių. Būtent jos skatina taikyti tas mąstymo strategijas, kurios leidžia pasiekti kūrybiškų veiklos rezultatų. Intelektu savybės tik padeda tokias strategijas taikyti. Toks tėra, anot D. N. Perkinso, sugebėjimų ryšys su kūrybiškumu, nes atskirti kūrybiško mąstymo sugebėjimus nuo bendrųjų intelekto sugebėjimų, jo nuomone, nėra pakankamo pagrindo. R. J. Sternbergas ir T. I. Lubartas savo teoriją pavadino „investicine“, tuo pabrėždami, kad, jų nuomone, žmogus turi turėti norą, motyvaciją „investuoti“ į kūrybą savo pastangas bei energiją. Be šio noro, potencialios intelekto galimybės bei turimos žinios kūrybos neinspiruos. Nerealizuoto, potencialaus kūrybiškumo sampratą H. Rorschacho teste taip pat galima laikyti tokio požiūrio pavyzdžiu [6, 82–83; 11; 19; 20; 24; 27; 28].

Nors prieš tai aprašytų tyrimų rezultatai tokiai nuomonei neprieštarauja, ji dar nėra pakankamai pagrįsta empiriniais faktais.

Su daugeliu neatsakytų klausimų susiduriama ir norint detalizuoti tai, kokie motyvacijos ypatumai turi įtaką kūrybiškam elgesiui.

Siekdami nustatyti, kokiais asmenybės ypatumais žmonės, pasiekę aukštų rezultatų įvairiose kūrybiškumo reikalaujančiose veiklos srityse skiriasi nuo savo mažiau kūrybingų kolegų, įvairių šalių, daugiausiai JAV, psichologai jau prieš kurį laiką yra atlikę nemažai tyrimų. Reikėtų paminėti Berkeley (Kalifornija) universiteto Asmenybės diagnostikos ir tyrimo institutą (Berkeley Institute for Personality Assessment and Research) kūrybingų architektų ir kt. tyrimus, atliktus 1950–1970 m., taip pat išsamius F. Barrono kūrybingų asmenybių tyrimus, kurių duomenys pateikti jo knygoje „Creativity and Personal Freedom“ (1968 m.) [3; 4; 17, 212]. Daug panašių, tik dažniausiai mažesnės apimties tyrimų atlikta ir vėliau [25]. Jie parodė, kad kūrybingesni ir mažiau kūrybingi žmonės labiausiai skiriasi tuo, kad pirmieji yra labiau pasitikintys savimi, nekonformistai, nekonvencionalūs, la-

biau domisi naujais ir sudėtingais klausimais, vertina originalumą, savarankiškesni, linkę beatodairiškai pasinerti į savo darbą negailėdami jam jėgų ir laiko, todėl socialiniams santykiams bei pomėgiams jų skiriama tik tiek, kiek lieka nuo pagrindinės veiklos, turi platesnį interesų ratą ir pan. [7, 364–367; 17, 212; 25, 169–172; 29, 434 ir kt.].

Kaip tokių tyrimų padarinys atsirado, anot J. S. Renzulli, begaliniai įvairių bruožų sąrašai [23, 172]. Tačiau ne visų jų rezultatai yra vienareikšmiški, neretai jie nesutampa ar net vieni kitiems prieštarauja. Daugelis tokio pobūdžio tyrimų, kaip teisingai pažymi D. Johnson, kritikuotini metodologiniu požiūriu [13, 293–294]. Asmenybės ypatumams nustatyti juose paprastai buvo naudojamos labiausiai paplitusios psichometrinės bei projekcinės metodikos, pavyzdžiui, MMPI, CPI, TAT, H. Rorschacho rašalo dėmių testas ir kt. [žr., pvz., 3]. Tam tikros išankstinės kategorijos, kuriomis operuojama tokių metodikų rėmuose apibrėžiant asmenybės ypatumus, matyti ir minėtų tyrimų rezultatuose, tai juos iš dalies apriboja. Savo ruožtu neretai kritikuojami ir šių metodikų sudarymo principai, pažymima, kad bruožai, jomis remiantis priskirti asmenybei, ne visada koreliuoja su realiu jos elgesiu. Apskritai, galima pasakyti, kad tęsti tokio tipo tyrimus yra nebe perspektyvu, o į jų duomenis reikia žiūrėti su tam tikru atsargumu.

Svarbių faktų apie motyvacijos ir kūrybiškumo ryšį atskleidė T. Amabile ir jos bendradarbiai.

Pastaruoju metu daug dėmesio skiriama vidinės ir išorinės motyvacijos klausimams. Terminai vidinė, išorinė motyvacija, pradėti vartoti White 1959 m., nėra tiksliai apibrėžti, nors plačiai paplitę. Galima sakyti, kad vidinė motyvacija reiškia, jog žmogus į kokią nors veiklą įsitraukia ne tiek dėl būsimų jos rezultatų (pvz., kokios nors formos užmokesčio ar pan.), o todėl, kad jam yra maloni, įdomi pati veikla. Išorinė elgesio motyvacija – tokia, kurią nulemia laukiamas apdovanojimas, atlyginimas, bausmė ir pan.

Vieno ar kito motyvo įvertinimas, kaip išorinio ar vidinio, neretai kelia abejonių. Dėl individualių skirtumų įvairūs žmonės tą pačią paskatą gali vertinti nevienodai – vieniems ji bus vidinė, kitiems – išorinė. Aiškėja, kad vidinė ir išorinė motyvacija nebūtinai viena kitai prieštarauja, jos gali ir papildyti viena kitą. Aptariamą sąvoką paprastai vartojamos, norint api-

būdinti konkrečioje situacijoje elgesį lemiančias priežastis, tačiau, pavyzdžiui, S. Harter teigia, kad, remiantis jos tyrimų rezultatais, polinkį elgtis pagal išorinius ar vidinius motyvus galima laikyti gana stabiliu asmenybės ypatumu ir siūlo jį vadinti vidine (išorine) motyvacinė orientacija [10, 300, 310–311; 11, 29–34; 22, 262, 372].

T. Amabile ir jos bendradarbių atlikti eksperimentai, kurių metu buvo manipuluojama tiriamųjų motyvacija, šiems atliekant kūrybiškumo reikalaujančias užduotis, parodė, kad vidinė motyvacija kūrybiškumui yra palanki, o išorinė – ne. Jų nuomone, būtent šie motyvacijos skirtumai gali nulemti sėkmes ir nesėkmes kūrybiškumo reikalaujančioje veikloje [11]. Tačiau, kaip minėta, dar daug klausimų kelia pats motyvų skirstymas į vidinius ir išorinius. Be to, trumpalaikio eksperimento sąlygų vis tik negalima laikyti tapačiomis toms, kuriose vyksta realūs kūrybos procesai. Kokie motyvai ir kaip jie veikia žmonių kūrybinius laimėjimus realiame gyvenime, dar reikia tyrinėti.

Apskritai, priklausomai nuo tyrimo tikslo, eksperimentavimas su kūrybiškumu “laboratorinėmis sąlygomis” gali duoti gerų rezultatų, tačiau realios kūrybos tyrinėjimo neatstoja. Kaip pastebi J. S. Renzulli, tyrinėjant realią kūrybą galima atskleisti visiškai naujų dalykų. Jis ir kiti autoriai pabrėžia, kad padėti gali individualių atvejų analizė. Kiekvienas kuriantis žmogus yra unikalus, todėl, ieškant tik tokių bruožų, kurie visiems kūrybingiems žmonėms yra bendri, gali likti nepastebėta tai, kas kiekvienu konkrečiu atveju turi lemiamą reikšmę. Gilindamasis į individualius atvejus, tyrinėtojas turi geresnes galimybes sutelkti dėmesį į ryšius ir interakcijas tarp įvairių kūrybiškumui įtaką darančių veiksnių [7; 23, 172–173]. Realiam kūrybiškumui, individualiems atvejams tyrinėti labai tiktų kokybiniai metodai, šiuolaikinėje psichologijoje įsitvirtinantys greta paplitusių kiekybinių metodų. Juos taikant, duomenys paprastai renkami leidžiant tiriamiesiems gana laisvai pasisakyti, jie neapdorojami statistiniais metodais, o stengiamasi kuo išsamiau išanalizuoti jų kokybinę pusę [2; 5].

Toliau šiame straipsnyje bus pateikiamas tyrimas, suplanuotas atsižvelgiant į visa tai, kas buvo išdėstyta. Jo metu siekta nustatyti, kokie motyvacijos (plačiaja prasme) ypatumai gali turėti įtakos kūrybiškam elgesiui.

Numatyta, kad tiriamieji bus moksleiviai, turintys realių laimėjimų kūrybiškumo reikalaujančioje veikloje. Kaip tokia veikla pasirinktas sėkmingas jų dalyvavimas fizikos ir matematikos olimpiadose. Sėkmingas šių olimpiadų užduočių sprendimas atitinka aptartuosius kūrybiško elgesio kriterijus. Remiantis pedagogų ir pačių moksleivių pasisakymais, galima teigti, kad, jas sprendžiant, reikia kūrybiškai mąstyti – nestandartiškai panaudoti turimas žinias, performuluoti problemas, sugalvoti naujus, originalius sprendimo būdus. (*“Uždavinijje būna kažkas jau suformuluota, bet viską galima labai supaprastinti, išeina labai paprastas klausimas, paskui į jį galima labai lengvai gaut atsakymą.”* *“Olimpiadinuose uždaviniuose, kuriuos pastaruoju metu sprendžiau, kiekvienoje užduotyje yra naujas [sprendimo] būdas, kurį pats turi rasti. Aišku, panaudojant žinias, bet būdą turi rasti savo.”*) Nors tokie uždaviniai gali būti ir *“2000 metų jau žinomos tiesos”*, sprendžiantiesiems jie yra nauji ir, palyginti su mokyklų programos uždaviniais, originalūs.

Metodika

Tiriamieji. Sudarytos dvi tiriamųjų grupės. Eksperimentinė grupė (toliau ją žymėsime E) – tai 5 Kauno gimnazijų vyresniųjų klasių moksleiviai, užėmę prizines vietas miesto bei Lietuvos fizikos ir matematikos olimpiadose. Kontrolinė grupė (toliau žymėsime K) – tų pačių klasių, kaip ir E grupės, moksleiviai, neturintys analogiškų laimėjimų kokioje nors srityje. Siekiant kuo labiau sumažinti galimą įvairių šalutinių veiksnių įtaką tyrimo rezultatams, į K grupę parinkti moksleiviai, turintys, kaip ir E grupės tiriamieji, labai aukštus trimestrų pažymių vidurkius.

Tyrimo eiga. Su visais moksleiviais surengti individualūs pusiau standartizuoti pokalbiai. Siekta, kad jų metu kuo įvairesniais aspektais atsiskleistų jų vertybės, interesai, elgesio įvairiose situacijose motyvai. Todėl pokalbių eiga buvo reguliuojama klausimais apie ateities planus, mokymąsi, santykius su bendraamžiais, mėgstamus užsiėmimus ir pan. Vieno pokalbio trukmė – apie 1 val., jie užrašinėti į diktofono kasetes.

Duomenų analizė. Remiantis kokybinės duomenų analizės principais, tiriamųjų pasisakymai buvo nagrinėjami išskiriant juose tam tikras temas ir kokybiniu požiūriu lyginant abiejų grupių teiginius tomis temomis. Taip

pat buvo lygintas skirtingų teiginių variantų dažnumas E ir K grupėse. Pažymėtina, kad nebuvo lyginami šių grupių tiriamųjų atsakymai į atskirus klausimus, kaip tai daroma taikant apklausos metodus. Turint galvoje mažą tiriamųjų skaičių, naudotą metodą galima prilyginti individualių atvejų analizei.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Analizuojant gautus duomenis, visų pirma išryškėjo tai, kad skiriasi E ir K grupių tiriamųjų ateities planai, sėkmės gyvenime įsivaizdavimas, požiūris į mokymąsi ir karjerą. Moksleivių pasisakymai apie tai ir jų dažnumas abiejose grupėse pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė. Teiginiai, atspindintys tiriamųjų vertybines orientacijas

<i>Teiginys</i>	<i>Tokių teiginių E gr. (n=5)</i>	<i>Tokių teiginių K gr. (n=5)</i>
Didžiausia sėkmė žmogaus gyvenime tai: Sėkminga karjera ir šeimyninis gyvenimas Išsilavinimas ir geras darbas užsienyje Laimė, meilė, išsilavinimas, priimtinas darbas, darbas visuomenės labui Apie tai negalvojo	– – 4(80%) 1(20%)	3(60%) 1(20%) 1(20%) –
Požiūris į karjerą: Teigiamas ir ketina jos siekti Teigiamas Nežino, ar tai teigiamas, ar neigiamas dalykas Savo karjeros dar neįsivaizduoja Karjeros daryti nenori	– 2(40%) – 2(40%) 1(20%)	4(80%) 1(20%) – – –
Konkretūs ateities planai (ketina studijuoti): Tikslieji mokslai (matematika, informatika, fizika) Teisė ir (arba) politologija Ekonomika Informatika arba vadyba	5(100%) – – –	– 3(60%) 1(20%) 1(20%)
Mokslas, mokymasis tai: Karjeros pradžia, darbas vardan būsimos karjeros Malonumas, hobis, pažinimas Nieko svarbaus Žmogaus gyvenimo pagrindas, išsilavinusio žmogaus atributas Mokymasis – keiksmožodis, mokslas – kažkas aukšta, šventa	– 3(60%) 1(20%) 1(20%) –	3(60%) – – 1(20%) 1(20%)

Kaip matyti, didžiausią sėkmę žmogaus gyvenime 60 proc. K grupės tiriamųjų įsivaizduoja kaip karjeros ir šeimyninio gyvenimo sėkmę, o E grupėje tokių teiginių visai nepasitaikė.

Į karjerą K grupės tiriamųjų požiūris teigiamesnis negu E grupės. Be to, 80 proc. K grupės tiriamųjų ketina aktyviai jos siekti, o iš E grupės taip nesakė nei vienas. 40 proc. E grupės tiriamųjų savo karjeros kol kas neįsivaizduoja arba jos daryti nenorėtų, o K grupėje tokių teiginių nepasitaikė. Skiriasi ir tai, kaip E ir K gr. moksleiviai supranta karjerą: 80 proc. K gr. tiriamųjų karjera – tai visų pirma pinigai ir padėtis visuomenėje, o E gr. tokių teiginių visai nėra. 40 proc. E gr. tiriamųjų savo galimą karjerą įsivaizduoja kaip aukštus mokslinius laimėjimus. Taigi skiriasi ir tai, kokias veiklos sritis bei specialybes tiriamieji sieja su galimybe padaryti karjerą. Tą taip pat rodo jų ateities planai. Visi E gr. tiriamieji ketina studijuoti ką nors iš tikslųjų mokslų, o tarp K gr. tiriamųjų toks tėra vienas, irgi abejojantis, nepaisant to, kad visi jie mokosi gimnazijose, kuriose tikslieji mokslai dėstomi sustiprintai. K gr. moksleiviai dažniausiai ketina rinktis dabar prestižinėmis laikomas specialybes, visų pirma teisę ir politologiją, taip pat ekonomiką.

Tarp E gr. tiriamųjų vyrauja požiūris, kad mokymasis, mokslas – tai pažinimas, malonumas. K gr. taip galvojančių nėra, daugumai jų mokymasis – tai darbas vardan būsimos karjeros, “karjeros laiptelis”.

Sudėjus kiekvieno tiriamojo pasisakymus šiais klausimais, išryškėja tai, ką labiausiai tiktų vadinti tam tikra jo vertybine orientacija. Mat, kaip bus matyti iš toliau pateikiamų duomenų, būtent požiūris į šiuos dalykus labiausiai lemia visą tiriamųjų elgesį, jų įvairių dalykų vertinimą, tarpinius tikslus ir kita [21; 22]. Iš dažniausiai pasitaikiusių teiginių galima sudaryti tokius “tipiškus” E ir K gr. vertybinių orientacijų pavyzdžius:

E grupė

1. Didžiausia sėkmė žmogaus gyvenime – rasti mylimą žmogų, daug ką suprasti, turėti priimtina darbą.

2. Karjera – tai galimybė susikurti gerą gyvenimą iš to, ką sugebi. Jei žmogus stengiasi, dirba, jis gali ir iškilti.

3. Ketina studijuoti ką nors iš tikslųjų mokslų – matematiką, informatiką, fiziką, chemiją.

4. Mokslas, mokymasis – tai malonumas, galimybė pažinti, sužinoti ką nors naujo.

K grupė

1. Didžiausia sėkmė žmogaus gyvenime – tai gera karjera ir sėkmė šeimyniniame gyvenime.

2. Karjera – tai pinigai ir padėtis visuomenėje. Padaryti karjerą, aprūpinti šeimą – tiesiog būtinybė.

3. Ketina studijuoti politologiją, teisę arba ekonomiką.

4. Mokymąsi laiko darbu vardan būsimosios karjeros.

Štai keletas konkrečių E ir K gr. tiriamųjų pasisakymų pavyzdžių.

E gr.: “Didžiausia sėkmė – būti mylimam ir mylėti, surasti mylimą žmogų. Netrokštu tokios karjeros, kad tapčiau žinomu. Geriau ramiai gyventi, negu karjeroj aukštai lipti, o po to žemai krist. Mokymasis – tai malonumas sužinoti ką nors naujo, tiesiog pačiam sau. Studijuosiu matematiką, informatiką.”
“Didžiausia sėkmė – rasti laimę. Daug ką suprasti. Nežinau, čia geras ar blogas žodis – “karjera”. Aš – ne karjeristas. Matematikoj, manau, galiu pasiekti labai daug, tikiuosi, kad matematiką studijuosiu labai giliai. Oficialiai mokinsiuosi tiek kiek leis [doktorantūroj ir t. t.]. Gal Maskvoje ar Sankt-Peterburge. Neįsivaizduoju kitos srities, kuri studijuojant teiktų tokį malonumą, kaip matematika, nors iš giminių pusės yra spaudimas rinktis ekonomiką, bankininkystę. Man mokslas – tai pažinimas.”

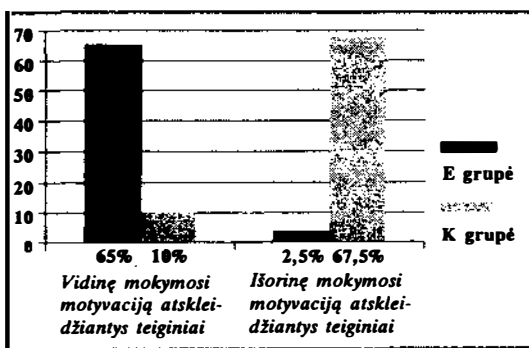
K gr.: “Tš vienos pusės, didžiausia sėkmė – tai nusikreipimas į vidų, vidinės harmonijos, asmenybės laisvės siekimas. Tačiau reikia sukurti šeimą, ją aprūpinti, – žmogus priverstas pasirinkti gerą materialinį apsirūpinimą. Tad viskas siejasi su kokia nors politine, teisine karjera. Kai turi materialinį pagrindą, gali daryti gera ir kitiems. Priimtinas paplitęs požiūris, kad geras vyras – kuris padarė karjerą ir aprūpino šeimą. Ateitis – teisės (tarptautinės ir civilinės) ir (arba) politologijos studijos. Mokymasis dabar – tai karjeros laiptelis.”
“Didžiausia sėkmė – pasiekti tikslą. [Mano] tikslas – gauti išsimokslinimą, gerą darbą ir išvykti iš Lietuvos. Požiūris į karjerą, aišku, teigiamas. Aš, pvz., nenorėčiau būti gatvių šlavėju. Ketinu studijuoti KTU, informatiką arba vadybą. Mokymasis – tai karjeros pradžia. Mokausi gerai, bet nepersistengiu, žinau, kiek man užtenka.” [citatų kalba netaisyta]

Dar viena tendencija išryškėjo analizuojant tiriamųjų pasisakymus apie įvairius mokomuosius dalykus, mokymąsi apskritai, dalyvavimą dalykinėse olimpiadose ir pan. Dauguma teiginių šiais klausimais atskleidė nevienodą E ir K gr. moksleivių mokymosi motyvaciją. Skirtumą galima įvardinti kaip nevienodą vidinių ir išorinių motyvų vaidmenį mokantis.

Šie duomenys pateikiami 2 lentelėje. Matyti, kad tiriamųjų pasisakymų (a) variantai atskleidžia vidinę, o (b) – išorinę mokymosi motyvaciją. Lentelės dešinėje pusėje pateikiami skaičiai rodo, kiek tokių teiginių pasitaikė vienoje ir kitoje tiriamųjų grupėje.

Procentais išreikšta tai, kiek vidinę bei išorinę mokymosi motyvaciją atskleidžiančių teiginių yra E ir K grupėse, lyginant su visais tos grupės tiriamųjų teiginiais. Tą rodo ir histogramos (1 pav.). (Manome, kad kiekvienas tiriamasis kiekvienu klausimu pasakė savo nuomonę vieną kartą. Tad bendras vienos grupės tiriamųjų teiginių skaičius – 40 (5 x 8). Aptariamo motyvacijos aspekto neatskleidžiantys klausimai, taip pat įeinantys į šį skaičių, čia nebus aptariami.)

Taigi vidinę motyvaciją atskleidžia 65 proc. E gr. teiginių ir 10 proc. K gr. teiginių, o išorinę – 67,5 proc. K gr. teiginių ir 2,5 proc. E gr. teiginių. Tad galima daryti išvadą, jog E gr. moksleivius mokyti dažniausiai skatina vidiniai motyvai (įdomumas, malonumas), o K gr. – išoriniai (noras turimoms žinioms ir geriems pažymiams padedant ateityje padaryti karjerą).

1 pav.

2 lentelė. Tiriamųjų teiginiai, atspindintys jų mokymosi motyvaciją

Nr.	Va- rian- tas	Teiginys	Tokių teiginių E gr.	Tokių teiginių K gr.
1.	a	Mokslas, mokymasis – malonumas, hobis, pažinimas	3	–
	b	Mokslas, mokymasis – darbas vardan būsimos karjeros	–	3
2.	a	Kai kurie dalykai patinka, ir tiek, įdomu mokytis	1	1
	b	Patinka, nes tai reikalingas dalykas (pvz., anglų)	–	2
3.	a	Kai kurie dalykai nepatinka, nes nėra potraukio, susidomėjimo jais	2	1
	b	Kai kurie dalykai nepatinka, nes ateity jų nereikės	1	3
4.	a	Tuos dalykus, kurie gerai sekasi, mokosi laisvalaikiu, nes tai įdomu, norisi progresuoti	3	–
	b	Kiek laiko reikia skirti įvairiems dalykams mokytis sprendžia pagal tai, kiek jie arba jų pažymiai ateity bus reikalingi	–	5
5.	a	Savarankiškai mokosi savo įdomumui	3	1
	b	Savarankiškai mokosi to, kas siejasi su ateitimi, bus reikalinga	–	3
6.	a	Olimpiadose dalyvauti patinka, nes tai malonumas, azartas, jėgų išbandymas	5	–
	b	Olimpiadose dalyvauti nepatinka, nes ateity nereikės tokių gilių tų dalykų žinių	–	3
7.	a	Savo pasiekimais moksle (pažymiais) yra patenkintas	5	–
	b	Savo pasiekimais moksle (pažymiais) yra nepatenkintas	–	5
8.	a	Atskleisti gabumus, realizuoti galimybes labiausiai trukdo laiko trūkumas, nepakankamas švietimo lygis	4	1
	b	Atskleisti gabumus, realizuoti galimybes labiausiai trukdo bloga tvarka stojant į pasirinktą specialybę*	–	3
Teiginiai, atskleidžiantys vidinę motyvaciją (iš viso):			26	4
Teiginiai, atskleidžiantys išorinę motyvaciją (iš viso):			1	27
Teiginiai, atskleidžiantys vidinę motyvaciją (proc.):			65%	10%
Teiginiai, atskleidžiantys išorinę motyvaciją (proc.):			2,5%	67,5%

* Manome, kad tiriamųjų teiginiai Nr. 7 ir 8 netiesiogiai atspindi jų mokymosi motyvaciją. Visi E gr. moksleiviai teigė, kad jie savo pažymiais patenkinti, o visi K gr. – nepatenkinti, nors objektyvaus pagrindo tokiam skirtnumui nebuvo. Tai galima interpretuoti taip, kad K gr. moksleiviai labiau nei E gr. mokydamiesi orientuojasi į pažymius, siekia turėti kuo aukštesnę vidurkį. Blogas sąlygas savo gabumams, galimybėms realizuoti E gr. visų pirma supranta kaip blogas sąlygas gilinti pasirinktos srities žinias, o K gr. – kaip sunkumus, stojant studijuoti pasirinktas specialybes. Tai rodo, kad į mokymąsi E gr. tiriamieji žiūri kaip į savaime vertingą dalyką, o K gr. tiriamieji – kaip į priemonę kitiems tikslams siekti.

Iš tiriamųjų pasisakymų matyti ir tai, kad ypač skiriasi E ir K grupių kai kurių konkrečių dalykų mokymosi motyvacija. E gr. tiriamieji tuos dalykus, kuriuose yra pasiekę labai aukštų rezultatų, mokosi papildomai savo malonumui, leisdami laisvalaikį ar norėdami progresuoti toje srityje. (*Matematikos mokymasis nieko neduoda, čia gal, tarkim, kad hobis.* “*Man patinka žinoti tai, ko kiti nežino. Svarbiau žinoti, daryti tai, ką gali nykstamai maža žmonijos dalis, o ne, pvz., chemijos formules, kurias žino milijardas žmonių.*” “*Matematika patinka, nes tai galvojimas, mąstymas. Matematikoj [stengiuosi] greičiau viską praeit – suprantu ir toliau. Nemėgstu, kad ilgai būtų tas pats senas. Pasirenku kokią knygą, tiesiog kad ką nors naujo sužinočiau.*”) K gr. laiko ir pastangų skiria tiek, kiek reikia, kad gautų gerą pažymį. (“*Mokinuosi gerai, bet nepersistengiu. Aš jau žinau, kiek man užtenka. Aš maždaug pasitikrinu [ir] matau, kad jau išmokau. Arba neišmokau.*” “*Tokie standartiniai dalykai [pvz., matematika, lietuvių kalba] – jie man tikrai dėl pažymio. Politologijos tai, pvz., neužteks dešimtuko*”). Bet tiems dalykams, su kuriais jie ketina sieti savo ateitį (politologija, teisė, ekonomika) skirti daug dėmesio mokykla neskaitina (šiems dalykams mokyklų programose skiriama nedaug vietos), tad išorinių motyvų juos mokyti kol kas nėra. Dažniausi šių moksleivių atsakymai į klausimą “Ką tu dabar darai tam, kad ateity įgyvendintum savo planus?” rodo, kad jie kol kas rimtai nesigilina į tuos dalykus, kuriuos nori studijuoti: “*Perėjau mokyti į šią gimnaziją, čia geriau paruošia*”, “*Paskaitau laikraščius, pažiūriu naujienas*” ir pan. Taigi, matyt, vidinių motyvų intensyviai gilinti šių dalykų žinias jie turi nepakankamai. (Plg. tai su vieno K gr. moksleivio mintimi: “*Aš visai negalvoju kad va, baigsiu mokyklą, prasidės gyvenimas. Aš dabar tą darau, gyvenu.*”)

Nustačius tokius E ir K gr. moksleivių mokymosi motyvacijos skirtumus, galima daryti prielaidą, kad jie gali turėti įtakos tam tikro jų elgesio rezultatų kūrybiškumui. Kaip minėta, tyrimai rodo, kad situacija, kai į kokią nors veiklą įsitraukiama veikiant vidiniams motyvams, yra palankesnė kūrybiškumui, negu tokia, kai tą lemia išoriniai motyvai. Be to, akivaizdu, kad papildomai mokantis gilinamos pasirinktos srities žinios, lavinami mąstymo sugebėjimai, taip pat ir tokie, kurie leidžia elgtis kūrybiškai. E gr. tiriamieji teigė, kad jie dažnai sprendžia ir nestandartiškus, tokius, kokie pateikiami olimpiadose, uždavinius. K gr. tiriamiesiems tai nebūdinga.

Palyginus ką tik aptartus moksleivių pasisakymus su tais, kurie atskleidė

jų vertybines orientacijas, galima daryti dar vieną prielaidą, kad moksleivių mokymosi motyvacijai įtaką daro jų vertybinės orientacijos. Tokiu atveju galima sakyti, kad moksleivių vertybinės orientacijos daro, nors ir netiesioginę, įtaką jų kūrybiškumui.

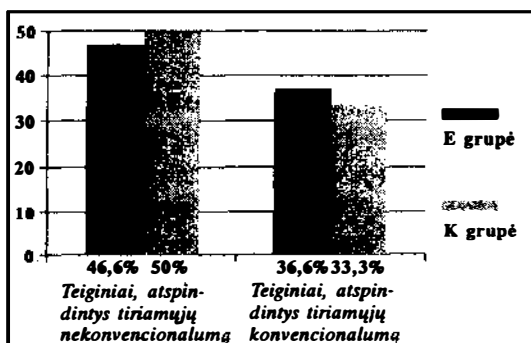
Kad taip iš tiesų gali būti, patvirtina dviejų K gr. tiriamųjų pavyzdys. Jie praeityje, vienas visai neseniai, yra užėmę aukštas vietas olimpiadose. Dabar jų vertybinės orientacijos iš esmės nesiskiria nuo kitų K gr. tiriamųjų, ir aukštų rezultatų olimpiadose jie nebepasiekia, nepaisant dedamų pastangų.

“Yra žmonių, kuriems svarbiausia – mokslas, kitų tikslas – linksmai gyvent, pvz., kaip ir mano, – sakė vienas iš jų.– Buvo užėję man, 9-toj klasėj, kai susidūriau su kompiuteriais, tai man jie tikrai labai didelį įspūdį padarė, aš labai gilinausi, mokiausi papildomai, ieškojau, žiūrėjau, stengiausi. 9-toj klasėj [matematikos olimpiadoj] buvau paėmęs pirmą vietą Kaune. 11-toj klasėj maniau, kad jau reikia, reikia... Draskiausi, į fizikos respublikinę [olimpiadą] buvau patekęs. Aš suprantu, kad kažką reikia padaryt, norint pasiekti... Fizika man nesunku, visai paprasta, bet aš kažkaip potraukio neturiu, nes aš jaučiu, kad man tai nepravers gyvenime. Nes aš vis tiek nebūsiu fizikas, ir man nėra didelio skirtumo, ar šviesa lūžta į kairę, ar į dešinę, perėjus per prizmę. Žinau, išmokstu, tiek, kiek reikia, ir užtenka. Ketinu studijuoti ekonomiką. Baigsiu studijas, bandysiu ieškoti darbo, pasidaryti pinigų, po to žiūrėsiu. Didžiausia sėkmė žmogaus gyvenime – tai gera karjera ir truputis meilės. Karjera – kai esi gerbiamas žmonių, pinigai, padėtis visuomenėje, draugų ratas.”

Anksčiau kūrybingų žmonių asmenybės ypatumus tyrę psichologai dažniausiai teigė, kad kūrybingesnieji yra mažiau konvencionalūs, nekonformistai, labiau vertinantys originalumą [3; 17, 212; 25, 170–171; ir kt.]. Išanalizavus mūsų tyrime dalyvavusių moksleivių pasisakymus, rodančius tai, ką galima apibendrintai pavadinti konvencionalumu (nekonvencionalumu), gauti tokie rezultatai: E grupėje konvencionalumą rodančių teiginių būta 36,6 proc., o K gr. – 33,3 proc., nekonvencionalumą rodančių atsakymų E gr. – 46,6 proc., K gr. – 50 proc. Jie pateikiami 3 lentelėje ir 2 pav. (Duomenys sutvarkyti analogiškai tiems, kurie pateikti 2 lentelėje.) Taigi ryškesnio skirtumo šiuo požūriu tarp E ir K grupių nėra, o pastebima tendencija tokia, kad E gr. tiriamųjų pasisakymuose netgi dažniau negu K gr. matyti konvencionalumas, o K gr. – nekonvencionalumas. Remdamiesi šiais duomenimis galime sakyti, kad kūrybingiems moksleiviams noras išsiskirti, daryti ką nors savaip, originaliai būdingas ne daugiau negu ne tokiems kūrybingiems.

3 lentelė. Tiriamųjų teiginiai, atspindintys konvencionalumą (nekonvencionalumą)

Nr.	Variantas	Teiginys	Tokių teiginių E gr.	Tokių teiginių K gr.
1.	a	Galvoja, kad skiriasi nuo daugumos bendraamžių	3	1
	b	Galvoja, kad nesiskiria nuo daugumos bendraamžių	2	1
2.	a	Patinka elgtis kitaip negu dauguma	2	1
	b	Nepatinka elgtis kitaip negu dauguma	3	3
3.	a	Patinka ką nors savaip, neįprastai daryti, atliekant įvairias užduotis	3	4
	b	Nepatinka ką nors savaip, neįprastai daryti, atliekant įvairias užduotis	0	1
4.	a	Dažnai pasitaiko, kad nuomonė nesutampa su aplinkinių nuomone	3	3
	b	Nuomonė dažniausiai nesiskiria nuo aplinkinių nuomonės	0	1
5.	a	Nuomonė dažnai skiriasi nuo mokytojų nuomonės	1	5
	b	Nuomonė retai skiriasi nuo mokytojų nuomonės	4	-
6.	a	Kitų nuomonę apie jį laiko nesvarbia	2	1
	b	Kitų nuomonę apie jį laiko svarbia	2	4
Konvencionalumą atspindintys teiginiai (iš viso):			14	15
Nekonvencionalumą atspindintys teiginiai (iš viso):			11	10
Konvencionalumą atspindintys teiginiai (proc.):			46,6%	50%
Nekonvencionalumą atspindintys teiginiai (proc.):			36,6%	33,3%

2 pav.

Remiantis ir kitais autoriais, tai galima pakomentuoti taip: žmonės gali būti originalūs specialiai, sąmoningai to nesiekdami. Pavyzdžiui, tikėtina, kad jie gali elgtis originaliai, norėdami išreikšti save. Kita vertus, tam, kad žmogus elgtųsi kūrybiškai, neužtenka vien noro daryti ką nors neįprastai. Jei pasidarysi nekonformistišku ir nekonvencionalių, netapsi tuo pačiu ir kūrybingu.

Skirtumai tarp E ir K grupių neišryškėjo ir lyginant jas kai kuriais kitais aspektais, kur jų galima buvo tikėtis. Tai kontrolės lokusas (visiems tiriamiesiems būdingas išorinis), sugebėjimas išskirti iš kitų tas užduotis, kurias spręsti reikia nestandartiškai, ir sąmoningas nestandartinio mąstymo strategijų taikymas (E gr. jis būdingas ne daugiau, negu K gr.), idealai (visi tiriamieji teigė, kad jie neturi konkretaus idealo – žmogaus, kurio pavyzdžiu norėtų sekti, o kaip labiausiai vertinama savybė abiejose grupėse nurodytas sąžiningumas). Dauguma moksleivių tiek iš E, tiek iš K grupių savo santykius su bendraamžiais laiko gerais, o su tėvais – normaliais. Mokyklas, kuriose mokosi, visi tiriamieji vertino teigiamai.

Trumpai įvertinant naudotąją tyrimo metodiką, galima sakyti, kad ji leido pamatyti dviejų tiriamųjų grupių skirtumus, apčiuopti konkrečius vienos ir kitos grupės vertybinių orientacijų skirtumus, taip pat suteikė galimybę daryti tam tikras prielaidas apie kai kurių kūrybiškumo veiksnių tarpusavio ryšius.

Toliau pateikiamas čia aprašyto tyrimo išvadas reikėtų vertinti ne tiek kaip galutines, kiek kaip suteikiančias daugiau medžiagos tolesnėms diskusijoms nagrinėjamais klausimais. Ateityje jas reikėtų tikslinti bei pagrįsti platesniais tyrimais.

Išvados

1. Skiriasi eksperimentinės (E) grupės moksleivių (pasiekusių aukštų rezultatų kūrybiškumo reikalaujančioje veikloje) ir kontrolinės (K) grupės (tokių laimėjimų neturinčių) moksleivių vertybinės orientacijos, konkrečiau – požiūriai į mokymąsi ir karjerą.

E grupės moksleivių nuomone, mokymasis – tai malonumas, galimybė pažinti tai, kas mus supa. Karjerai jie didelės reikšmės neteikia, ją dažniau supranta kaip galimybę realizuoti save. Ketina studijuoti tai, kas jiems dabar

įdomu ir gerai sekasi – tiksluosius mokslus.

K grupės tiriamieji į mokymąsi žiūri kaip į darbą vardan savo būsimos karjeros, kuriai teikia labai didelę reikšmę. Karjera – tai, jų nuomone, pinigai ir tam tikra padėtis visuomenėje. Studijuoti renkasi teisę, politologiją, ekonomiką.

2. K grupės moksleivius mokyti dažniausiai skatina išoriniai motyvai (noras įgytoms žinioms ir geriems pažymiams padedant padaryti karjerą), o E grupės moksleivius – vidiniai (įdomumas, malonumas), kurie laikomi palankesniais kūrybiškumo plėtotei.

Literatūra

1. Amabile T. M. Social Psychology of Creativity: A Consensual Assessment Technique // Journal of Personality and Social Psychology, 1982. Vol.43. No 5. 997–1013.

2. Ballstaedt S. P., Mandl H. Elaborations: Assessment and Analysis. Learning and Comprehension of Text (Ed. H. Mandl, N. Stein, T. Trabasso). London, 1984. 331–353.

3. Barron F. Creativity and Personal Freedom. New York: D. Van Nostrand Company, Inc., 1968.

4. Barron F. Putting Creativity to Work // The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives (ed. R. J. Sternberg). Camb. U. Press, 1993. 76–98.

5. Von Eckartsberg R. Life – World Experience // Existential-Phenomenological Research Approaches in Psychology. Washington, 1986.

6. Gailienė D. H. Rošacho metodika asmenybei tirti. V., 1989.

7. Gardner H. Creating Minds. New York: Basic Books, 1993.

8. Getzels J. W., Csikszentmihalyi M. Concern for Discovery in the Creative Process // The Creativity Question (Ed. Rothenberg, Hausman) A. C.: Duke University press, Dunham, 1976. 165–175.

9. Guilford J. P. Potentiality for Creativity and it's Measurement // Readings for Introductory Psychology. New York, 1965. 439–443.

10. Harter S. A New Self-Report Scale of Intrinsic Versus Extrinsic Orientation in the Classroom: Motivational and Informational Components. Developmental Psychology, 1981, Vol. 17, No 3. 300–312.

11. Hennesey B. A., Amabile T. M. The Conditions of Creativity // *The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives* (ed. R. J. Sternberg). 11–38.
12. Jackson Ph. W., Messick S. E. Toward a Theory of Creativity // *Psychology. Adapted Readings.* (Ed. J. Kagan et al.). New York, 1971. 155–165.
13. Johnson D. M. *A Systematic Introduction to the Psychology of thinking.* New York, 1972.
14. Kaplan B. Reflections on the Creative Process. (Nepublikuotas paskaitos konspektas)
15. Kawenski M. Encouraging Creativity in Design // *The Journal of Creative Behavior*, 1991. Vol. 25. No 3. 263–266.
16. Kumar V. K., Holman E. R., Rudegair P. Creativity Styles of Freshmen Students // *The Journal of Creativity Behavior*, 1991. Vol. 24. No 4. 320–323.
17. Lindgren H. C., Byrne D. *Psychology: an Introduction to the Study of Human Behavior.* New York, 1961.
18. Mednick S. A. The Associative Basis of the Creative Process // *The Creativity Question* (Ed. Rothenberg, Hausman), N. C.: Duke University Press, Dunham, 1976. 227–237.
19. Perkins D. N. Creativity and the Quest for Mechanism // *The Psychology of Human Thought* (Ed. Sternberg R. J., Smith E. E.). Cambridge: Cambridge University Press, 1988. 309–336.
20. Perkins D. N. The Nature and Nurture of Creativity // *Dimensions of Thinking and Cognitive Instruction* (Ed. B. F. Jones, L. Idol). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 1990. 415–443.
21. *Psichologijos žodynas.* V., 1993.
22. Reber A. S. *Dictionary of Psychology.* London: Penguin Books, 1985.
23. Renzulli J. S. A General Theory for the Development of Creative Productivity through the Pursuit of Ideal Acts of Learning // *Gifted Child Quarterly*, 1992. Vol. 36. No 4. 170–182.
24. Rimkutė E. Ar ugdysime kūrybingą žmogų? // *Mokykla*, 1993. No 2. 25–27.
25. Roe A. Psychological Approaches to Creativity in Science. *The Creativity Question ...* P. 165–175, 181.

26. Runco M. A., Okuda S. M. The Instructional Enhancement of the Flexibility and Originality Scores of Divergent Thinking Tests // *Applied Cognitive Psychology*, 1990, Vol. 4.
27. Sternberg R. J. A Three-Facet Model of Creativity // *The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives* (Ed. R. J. Sternberg). Cambridge: Camb. U. Press, 1988. 148–176.
28. Sternberg R. J., Lubart T. I. An Investment Theory of Creativity and it's Development // *Human Development*, 1991. Vol. 34. 1–31.
29. Tardif T. Z., Sternberg R. J. What Do We Know About Creativity? // *The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives* (Ed. R. J. Sternberg). Cambridge: Camb. U. Press, 1993. 429–440.
30. Thompson T. N. Dialectics, Communication and Exercises for Creativity // *The Journal of Creative Behavior*, 1991. Vol. 25. No 1.
31. Torrance E. P. The Nature of Creativity as Manifested in It's Testing // *The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives* (Ed. R. J. Sternberg). Cambridge: Camb. U. Press, 1993. 43–75.
32. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking. Direction Manual and Scoring Guide. Figural Test Booklet. Form B. Bensenville, 1974.
33. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking. Norms – Technical Manual. Bensenville, 1974.
34. Ward W. C. Rate and Uniqueness in Childrens Creative Responding // *Child Development*, 1969. Vol. 40. No 3. 869–878.
35. Weisberg R. W. Problem Solving and Creativity. *The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives* (Ed. R. J. Sternberg). Cambridge: Camb. U. Press, 1993. 148–176.

MOTIVATION AS A PSYCHOLOGICAL FACTOR OF CREATIVITY

J. ALMONAITIENĖ

Summary

The article deals with the questions of creativity factors. Certain thinking abilities were considered for a while to be the main determinants of creativity, but the data of empirical research accumulated eventually contradicted this traditional standpoint. On the basis of the results of numerous investigations, the possibility was raised that a person's motivation (in the broad sense: motives, values, interests, etc.) may be an important determinant of creativity. This question was examined in the research presented in the article. The students who had exceptional achievements in various real-life activities which demand creativity participated in the study and the original method of qualitative nature was used. It allowed for the inquiry of some new details of the content of such a creativity factor. The results showed that there were differences in more creative and less creative students' future plans, their attitudes towards their future careers, and the learning of various subjects. It appeared that intrinsic learning motives predominated among more creative students and extrinsic motives among less creative students.